

Umowy pełnią w naszym życiu niezwykle istotną rolę. Od najprostszych, jak zakup produktów na obiad, po najistotniejsze, jak umowa o pracę czy skomplikowana transakcja handlowa – każdy z nas zawiera ich mnóstwo, niemal każdego dnia. Fakt ten znajduje odbicie w większości istniejących systemów prawnych, w których umowy są przedmiotem odrębnej regulacji, należącej do szerszej domeny prawa zobowiązań.

Filozofowie od dawna zastanawiali się, jaka jest naczelną zasadą stojącą u podstaw prawa kontraktowego i czy adekwatne jest mówienie o jednej takiej zasadzie. Możemy wyróżnić w tym zakresie trzy podstawowe grupy teorii – teorie oparte na zaufaniu, teorie oparte na autonomii oraz teorie oparte na efektywności. Ogólnie rzecz biorąc, uczeni odwołujący się do pojęcia zaufania, uzasadnienia dla prawa kontraktowego – gałęzi prawa regulującej zasady zawierania i interpretowania umów oraz ewentualnego egzekwowania ich postanowień – upatrują w ogólnej zasadzie mówiącej, iż niedopuszczalne jest naruszenie zaufania w przypadku, gdy sami je w kimś wzbudziliśmy – na przykład zaufania wynikającego z przekonania, że druga strona umowy wypełni swoje zobowiązania. Uczeni odwołujący się do pojęcia autonomii, jak wskazuje na to samo ich określenie, uzasadnienia dla prawa umów jako odrębnej gałęzi prawa dopatrują się w realizacji przez nie wartości autonomii podmiotów – obdarzonych wolną wolą i zdolnych do dobrowolnego nakładania na siebie określonych zobowiązań, zdolnych do prowadzenia dobrego (bo autonomicznego) życia. Wreszcie, uczeni odwołujący się do pojęcia efektywności, prawo umów postrzegają przede wszystkim jako niezwykle skuteczny instrument zwiększania dobrobytu społecznego, bez specjalnego oglądania się na inne wartości, jakie może ono realizować.

Głównym celem niniejszego projektu, poza krytyczną analizą przedstawionych wyżej koncepcji, jest próba sformułowania nowego stanowiska dotyczącego filozoficznych podstaw prawa umów – stanowiska odwołującego się do znanego od czasów Arystotelesa pojęcia sprawiedliwości naprawczej. Prawo umów, widziane z tej perspektywy, jest postrzegane przede wszystkim jako narzędzie służące do dochodzenia sprawiedliwości przez osoby, którym wyrządzona została określonego rodzaju krzywda – krzywda zawiedzionego zaufania, płynąca z niedotrzymania przez drugą stronę postanowień zawartej wcześniej umowy. Teoria oparta na pojęciu sprawiedliwości naprawczej jest w stanie dostarczyć takiego filozoficznego uzasadnienia dla prawa kontraktowego, które, obficie wykorzystując osiągnięcia trzech wymienionych powyżej grup teorii (szczególnie teorii opartych na zaufaniu, których stanowi zmodyfikowaną wersję), nie powieła jednocześnie ich licznych niedoskonałości.

Prowadzone w ramach projektu rozważania dotyczyć będą również niektórych szczególnych zagadnień z zakresu prawa umów, takich jak najbardziej odpowiedni, z punktu widzenia sprawiedliwości naprawczej, reżim odpowiedzialności prawnej za niedotrzymanie postanowień umownych, czy kwestie związane z tworzeniem umów oraz ich interpretacją. Poza zaoferowaniem nowej filozoficznej teorii dotyczącej podstaw prawa kontraktowego, projekt będzie miał więc również potencjalnie duże znaczenie dla praktyki prawniczej.